

Svarta- bók komin

*Ávegisfrágreiðing-
in „Føroyar í
kalda krígunum“ er
nú almanna-
kunngjørd*

NICLAS JOHANNESSEN

Frágreiðing, sum Føroya Løgting bað um at fáa í 1996 er nú klár. Tað vil siga ein ávegisfrágreiðing er tók, tí nógv skjól eru enn eftir at fáa innlit í.

Frágreiðingin er í tveimum – „Hernaðarmál og politikkur“, sum Jákup Thorsteinsson hevur skrivað, og „Færøerne under den kolde krig“, ið Sámal Trøndur Finsson Johansen hevur skrivað.

Grópað hevur verið í skjólum bæði í USA og Danmark, ið kunnu siga nakað um hernaðarlugu stöðu Føroya undir kalda krígunum. Nógvir upplýsingar eru fingnir til vega.

Frágreiðingin vísir, at Føroyar, uttan at lögtingið visti av tí, á mangar hættir hevur verið mitt í einum kaldkrigsbrennidepli. Í kjallarvorrinum á hesum, er í dag greitt, at USA helt nágreiniligt eyga við, hvussu skilið var í Føroyum.

Persónslýsingar blivu gjørdar av øllum týðandi politikarum, vinnulívsmonnum og blaðmonnum og øðrum føroyingum, sum vóru settir at hava ávirkan á føroysku samfelagsgonguna.

Socialurín fer at víðgera frágreiðingina í komandi bløðum.

Løgmennt valdu at tiga

Svartabók: Fyrrverandi løgmenninir Kristian Djurhuus og Petur Mohr Dam fingi í ávísuðum fòrum innlit í hernaðarlíg viðurskipti og útbyggingar í Føroyum, sum teir síðani játtaðu fyrri, men ikki kunnaðu restina av landsstýrinum ella lögtingið um undir kalda krígunum

NICLAS JOHANNESSEN

„Ótolandi fyrri Føroyar sum fólkaraðisligt samfelag“.

Henda er niðurstøðan í svartubók, nú tað kann staðfestast, at føroysku løgmenninir Kristian Djurhuus og Petur Mohr Dam vistu meira enn restin av Føroya Landsstýri og Føroya Løgtingi, um hernaðarlíg virksemi í Føroyum tey tíðarskeiði, teir sótu sum løgmenn undir kalda krígunum.

Tað, sum sambært niðurstøðuni í svartubók er ótolandi er, at tveir løgmenn soleiðis kundi koma í tviðstöðu millum lögtingið og ríkismyndugleikarnar viðvíkjandi trúskapi og ábyrgd. Svartabók staðfestir, at teir sostatt hava víst stórra ábyrgdarkenslu yvir fyrri donsku stjórnini enn føroyska tinguin. Í niðurstøðuni verður somuleiðis staðfest, at løgmenninir gjørdur hetta, „tí at ábyrgdarbyðið í heimastýrlógini ger hetta møgulegt.“

Kavbátastøð á Skálafirði

Sípað verður til tvey ítökilig mál.

Í 1956 var Skálafjörðurin oyramerktur sum „emergency advanced submarine staging base“ av donskum myndugleikum og harvið var Føroya størsti fjörður latin NATO til fria nýtslu í krígstíð.

Danmark, ið sambært heimastýrlógina umsatt bæði uttanríkis- og hernaðarmál fyrri Føroyar, gav loyvið. Áðrenn endalig avgerð var tikið, kunnaði ríkismyndugleikarnar, ið persónligari samrøðu, Kristian Djurhuus, ið varð valdur løgmaður fyrri sambandsflokkin í 1951, um hesi við-

urskipti. „Løgmaður tók undir við hesi avgerð uttan at boða hinum landsstýrismonnum frá. Frammanundan høvdu danir gjørt greitt, at málið sjálvsagt var loyniligt.“

„Uvidende...“

Í 1960 hevði ríkismyndugleikarnar ein samrøðu við løgmennin, ið nú var Petur Mohr Dam um, at umhugsad varð at byggja eina radiostøð í Føroyum, sum skuldi nýtast av flotamegin hjá NATO í Atlantshavi.

„Løgmaður var ikki sinnadur at kunna landsstýrismentin frá málið. Varð málið formliga lagt fyrri Landsstýrið, fór Dam ikki bert at lata vera við at taka undir við tí, hann fór beinleiðis at mótmæla tí. Ríkismyndugleikarnar skilti av samrøðuni við løgmennin, at Dam var sinnadur til, fyrr ella seinri, at mótmæla hernaðarlígu útbyggingini í Føroyum.“

Tiðliga í 1961 fekk P.M. Dam at vita frá ríkismyndugleikarnar, at amerikanska sendistovan í Keypmannahavn vildi hava góðkenning fyrri, at „en national amerikansk Forward Scattered station“ kundi fáa innivist í Føroyum.

Um hetta sigur svartabók:

„Løgmaður vísti á, at prinsipielt var stóða hansara hesum viðvíkjandi tann sama sum tann, hann fyrr hevði greitt ríkismyndugleikarnar frá. Men, skuldi tilkall amerikansk stóð byggjast í Føroyum var betur, um hon fekk innivist í Sørfelli, tí tað kundi hon skiljast sum ein víðkan av virkseminum har, enn um hon vaðr bygd á øðrum stóði í landinum (Vágur var ein møguleiki).

Petur Mohr Dam (javnf.) var løgmaður frá 1958-62 og frá 1966-68

Kristian Djurhuus (samb.) var løgmaður frá 1950-58 og 1968-70

Frágreiðing ríkismyndugleikarnar um hetta til donsku myndugleikarnar endar við orðunum: „Lagmanden betragter sig som uvidende om stationen.“

Heimastýrlógin atvoldin

Hoast føroyskir løgmenn sostatt vóru kunnaðir í ávísuðum fòrum um hernaðarlíg ætlanir í Føroyum, so vísir frágreiðingin eisini, hvørjari truplari stóðu ymsu, føroysku løgmenninir vóru í. Utanríkis- og hernaðarmál vóru ikki føroyskt ábyrgdarøki. Hetta staðfesti(r) heimastýrlógin.

Svartabók vísir eisini til eitt nú til danska forsætisráðharran Hilmar Baunsgaard, sum í 1971 staðfesti

av fólkatingsins røðarapalli, at „forsvar (er) et rigsnaliggende og falder for så vidt uden for det færøske hjemmestyrkes selvstændige kompetance.“

Sami Baunsgaard segði undir sama orðaskifti, at „ønsker de ansvarlige myndigheder på Færøerne nogen ændring i hjemmestyrke, kan de rette anmodning om det til Danmark, og en sådan anmodning vil aldrig blive afvist.“

Tann góði viljin frá danskari síðu, at taka „vidtgående hensyn til færøske synspunkter...“ loysir sambært svartubók ikki upp fyrri tí „parlamentariska“ trupulleika, sum kann taka seg um (og sum hevur tikið seg upp) í innanhýsispolitiskum viðurskiptum í Føroyum.

„Skjøluni, sum eru viðgjørd í hesi frágreiðing, vísa, at í nokrum fòrum hava danskir ríkismyndugleikar givið løgmonnum innlit í hernaðarlíg viðurskipti og útbyggingar í hesum sambandi í Føroyum. Løgmenntinir hava játtað fyrri hesum ætlanum, og teir hava á henda hátt sýnt stórra ábyrgdarkenslu yvir fyrri donsku stjórnini enn føroyska tinguin, tí at ábyrgdarbyðið í heimastýrlógini ger hetta møgulegt“, er niðurstøðan hjá Jákupi Thorsteinssyni, ið hevur skrivað ávegis frágreiðingina „Føroyar í kalda krígunum“.

Nýtt flakavirki letur upp í Sørvági

ÓLAVUR Í BEITI

Nýtt felag undir stovnan hevur gjørt fyrribilssáttmála við Pf. Vesturvón, um eiga „Bláa“ bygningin á bryggjuni í Sørvági, um leigu av bygninginum til flakavirki. Fyrr í vikuni komu maskinurnar, sum nú verða settar uppá pláss. Bygningurin er í sera góðum standi, nú Pf. Vesturvón hevur umvælt hann fyrri einar 4-5 mió. kr., og tað ið maskinurnar allar eru komnar, skal Heilsifroðiliga Stærstovan endaliga góðkenna bygningin til endamálið. Tað gekst illa at fáa nakað at vita nærri um, nær ætlanin er at fara undir framleiðsluna frá teimum, sum eru við at stovna nýggja felagið, men sambært stjóranum í Pf. Vesturvón, er ein fyrribilssáttmáli

gjørdur millum nýggja felagið undir stovnan og Pf. Vesturvón um leigu av bygninginum.

Skjøtt til arbeiðis

Ólavur Petersen, stjóri í Pf. Vesturvón sigur, at nú er leigusáttmálin til nærlæstur og hann metir, at endaligi sáttmálin verður undirskrivaður nakað skjótt.

Tveir av stovnarunum av nýggja felagnum sum skal leiga „Bláa“ bygningin til flakavirki, eru sölufelagið Farex í Tórshavn og felagið, sum eigur ísfiskatrolaran „Vesturvørð“ í Sørvági.

Hvussu sterkt hetta nýggja felag verður, hevur ikki eydnast at fingið nakað at vita um, og heldur ikki, hvussu nógv fólk kunnu fáa arbeiði á nýggja virkinum, tá ið tað letur upp.

